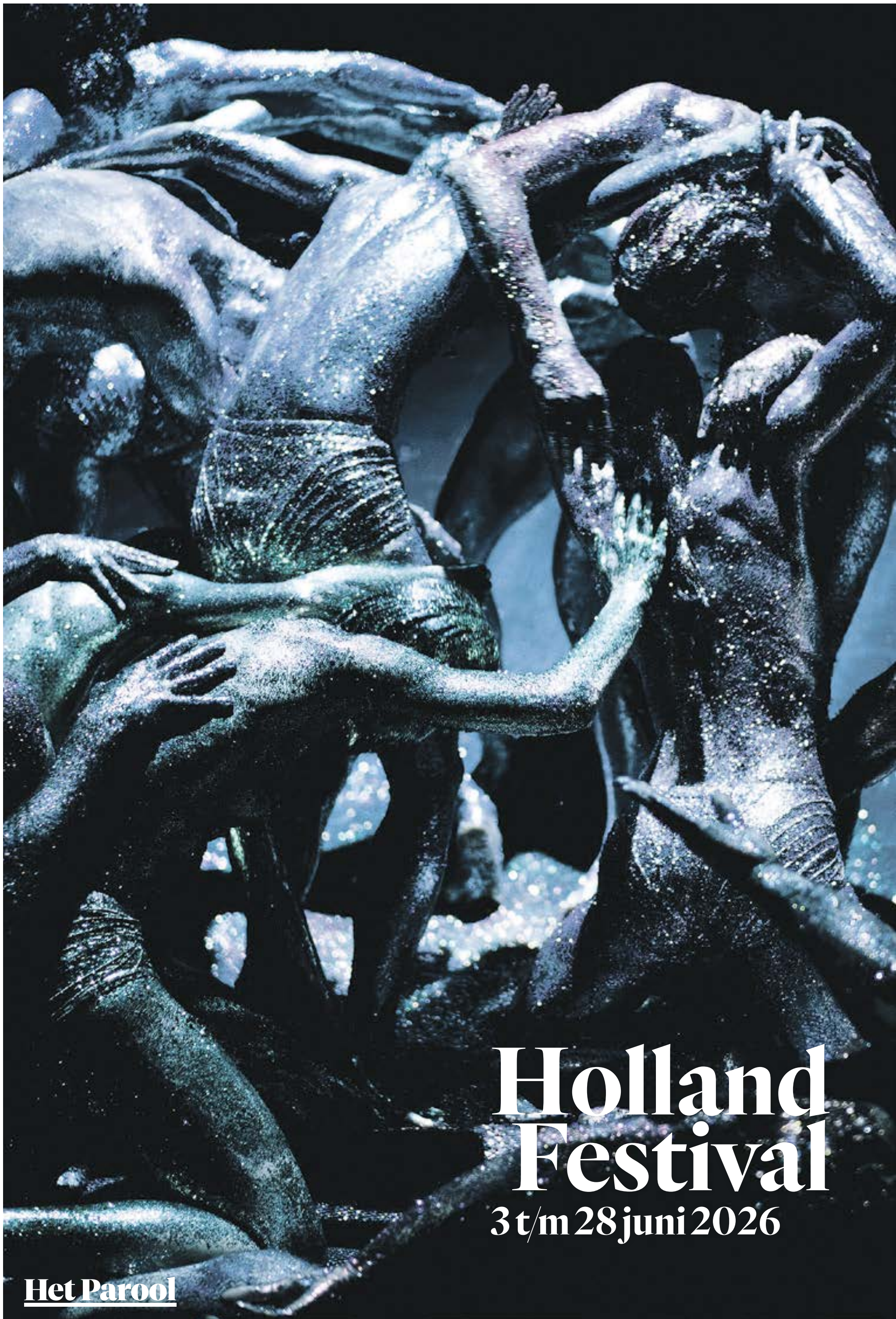

Holland Festival

3 t/m 28 juni 2026

Het Parool

5 producties om naar uit te kijken

Op de 79ste editie van het Holland Festival zijn 104 voorstellingen te zien op 23 locaties, er zijn 11 wereldpremières, 14 coproducties en voor 27 makers is het hun debuut op het festival. 5 tips van de redactie.

FOTO MARTIN ROTTENKOLLEER

Frederike Berntsen
Bilderschichten
‘Een krankzinnige show in verschillende hoofdstukken, de oren worden gesmeerd met heerlijk kitscherige tunes.’ Dat was vorig jaar: *Melencolia* van componiste Brigitta Muntendorf. Nu brengen het Residentie Orkest, het Asasello Quartet en acht dansers de voorstelling *Bilderschichten* over de macht van het beeld. In dit expressieve dansspektakel werkt Muntendorf samen met choreografe Stephanie Thiersch. Zimmermann meets Bach meets Stockhausen. We verwachten opnieuw een supertrip.
26 en 27/6, Internationaal Theater Amsterdam

Nora de Bruïne
Holobiont

Een lichamelijke performance die zich afkeert van binaire opposities, en dat midden in een nachtclub? Jef Van gestel en Boogaerdt/VanderSchoot beloven met *Holobiont* een collectieve, rituele ervaring vol glitter en pruiken met klitten. Een subversieve speeltuin. Hier geen rood pluche, maar donkere hoekjes en dansende lichamen. Kies je begintijd en blijf zo lang je wilt.
13/6, Club Raum

FOTO CASPER KOSTER

FOTO KALAM

Marjolijn de Cocq
Brecht's First Play
Moet een antiheld als Baal, de jonge dichter uit het gelijknamige stuk van Bertolt Brecht uit 1918 die zich losrukt van de moraal en op alle gebieden vrijheid zoekt, nu worden gecancelled? *Brecht's First Play* is een herinterpretatie door Ben Kidd en Bush Moukartzel van het Ierse Dead Centre. Een ensemble van het Beijing Repertory Theater – ‘Brecht schreef zijn stuk voor hij ontdekte hoe goed Chinese acteurs zijn’ – speelt in een minimalistische, blauwe studio terwijl op een videoscherm Baal steeds verder vervaagt.
18 t/m 20/6, Internationaal Theater Amsterdam

Jan Pieter Ekker
Your Eyes In My Head

What would it be like to be inside someone else's mind? Even just for a minute? De Amerikaanse, experimentele performance-kunstenares en musicus Laurie Anderson is bijna 79, maar ze experimenteert nog altijd dat het een lust is en blijft zichzelf constant vernieuwen. In haar nieuwste installatie *Your Eyes in My Head* kruip je, door middel van 3D-audio, in het hoofd van iemand anders. Alledaagse geluiden worden hoorbaar alsof ze zich in jouw lichaam bevinden en openen zo werelden en activeren herinneringen – van iemand anders...
4 t/m 21/6, Molen van West

FOTO EBRUYILDIZ

Wendy Lubberding
And Now I Know What Love Is
Dwaal ruim anderhalf uur lang door de voormalige Bijmerbajes in deze rauwe, immersieve performance met dans, rap en de ruigere kant van muziek. Tom Heyes uit Manchester studeerde hedendaagse dans en werd met een ruige, harde vorm van drillrap bekend als experimenteel muzikant Blackhaine. Met invloeden uit de punk, butoh, ambient en noise spiegelt zijn choreografie het leven in een postindustriële samenleving en wat dat doet met onze behoefte om bij een groep te horen.
5 en 6/6, voormalige Bijmerbajes

FOTO ARCHIE FINCH

Huba de Graaff en Naaz. De opera *Qaqnas* is gebaseerd op een gedicht van Tarza Jaff. ‘De vrouwen gaan op in vuur en herrijzen als een feniks uit hun eigen as.’
FOTO SANJA MARUŠIC

fietsen. Dat is toch allemaal verloren energie?”
Via een Koerdische vriendin bezocht De Graaff enkele jaren geleden Iraaks Koerdistan. Ze raakte in gesprek met mensen en van hen kwam de vraag of ze niet een Koerdische opera wilde maken. “Ik voelde me daar goed bij, die Koerdische vrouwen straalden power uit. Daar waar ik was, in Suleimaniya, strijden vrouwen enorm voor gelijke rechten, ze willen iets te zeggen hebben in de politiek. Ze zijn strijdbaar, dat mis ik hier weleens.”

Geen verhaallijn
Qaqnas is gebaseerd op een gedicht van Tarza Jaff, over de moeilijkheid die vrouwen ondervinden om voor hun eigen rechten op te komen. De Graaff: “De vrouwen gaan op in vuur en herrijzen als een feniks uit hun eigen as.” Er is geen verhaallijn. Dat die er zou moeten zijn, is een ouderwetse opvatting van wat opera is, volgens De Graaff. Opera is voor haar een gezongen en doorgecomponeed werk.
Naaz: “Maar de tekst is zeer dramatisch, die ondertoon maakt het verhaal. In mijn albums zit ook veel dramaturgie, dat zijn niet gewoon liedjes bij elkaar.”
En Naaz wil ook vertellen, ziet dat als een verantwoorde lijkeid. “Er zijn mensen die niet de vrijheid hebben om te

‘Er wordt een mes geslepen, er is een jurk die zingt. Goed luisteren, daar draait het om’

praten over wat zich in hun leven afspeelt. Daar is de kunst voor nodig, zodat ze zachtjes mee kunnen zingen met hun eigen waarheid. Als tiener luisterde ik naar artiesten die durfden te zijn. Ik heb de keuze gemaakt om mijn privacy op te offeren voor het representeren van andere mensen. Misschien geeft het ook hoop. Na wat ik heb meegemaakt, leef ik nog steeds, ben ik vrolijk en ga ik door.”
De Graaff: “Je vertelde me ook dat je familie niet wilde dat je ging zingen en dat je in je kamer al die hoge noten zat te oefenen. Je hebt een geweldig getraind gehoor, ik hoef iets maar voort te zingen en je zingt het na.”
Naaz: “Ik denk eerlijk gezegd dat elke vrouw wel een ervaring heeft gehad waarvan ze zichzelf moest bevrijden. Elke vrouw die ik ontmoet en open is, heeft een vorm van geforceerde bevrijding meegemaakt.”

Zingen uit innerlijke noodzaak
De Graaff: “Bij jou hoor ik je echte stem, niets is afstandelijk.” En dat is waarom De Graaff haar benaderde voor de opera. “De cast bestaat uit allemaal vrouwen, allen hebben een eigen karakter en een eigen verhaal. Dat vind ik echt een probleem in de klassieke muziek: is een operazanger ziek, dan vragen we een ander. Iedereen is inwisselbaar. Het gaat niet om de persoonlijke expressie, het gaat om de bladmuziek. Zo werk ik dus niet. Ik hou van de emotie in de menselijke stem. Iemand die vanuit innerlijke noodzaak zingt.”
Koerdisch noemt ze een prachtige, zangerige taal, en elegant. “Maar soms slaan ze wel met een vuist op tafel. Toen ik aan deze opera begon, zat ik veel in mijn eentje in de keuken. En wat hoor je als je eenzaam in de keuken zit? De ijskast zoemt luid en duidelijk, de waterkoker komt loeihard binnen. Het idee ontstond om het geheel in de keuken te situeren.”
Naaz: “Daar ben ik tegen in opstand gekomen. Er hangt een stigma rond Midden-Aziatische vrouwen dat ze binnen zitten, iemands vrouw zijn en aan het koken zijn.”
De Graaff: “De keukengeluiden komen wel terug. Eigenlijk is de partituur een soort choreografie, doe dit en dan dat. En loop dan naar dat instrument. Er wordt een mes geslepen, er is een jurk die zingt. Goed luisteren, daar draait het allemaal om. Ik luister ontzettend goed naar de Koerdische taal en probeer te verwerken wat die klanken met mijn doen. Ik vind dat ook iets vrouwelijks. Vanuit het echte luisteren schrijven, gevoelsrijk. En niet: hier is de notenbalk en dit zijn de regels en die noot moet daar en die daar.”

11 t/m 14/6, 20.30 uur in Frascati

‘Kijk ik in de spiegel dan zie ik een vrije vrouw’

Componist Huba de Graaff en singer-songwriter Naaz slaan de handen ineen voor *Qaqnas*, een opera waarin vrijheid voor vrouwen centraal staat.

Frederike Berntsen

Ik vind het heel grappig, wij zo naast elkaar, wild haar, donker en blond, grote contrasten,” zegt singer-songwriter Naaz over zichzelf en componist Huba de Graaff. “Twee vrouwen die muziek maken en die uit een omgeving komen waarin dat niet gesteund werd. We hebben onze niche opgezocht en die bevochten. En nu maken we samen iets groots.”
Naaz Mohammad (27) en Huba de Graaff (66) zitten in een Amsterdams café. De Graaff componeerde *Qaqnas* (Koerdisch voor ‘vuurvogel’), een opera waarin vrijheid voor vrouwen centraal staat, en benaderde Naaz ‘voor echte, emotionele zang’.

Eigen en rebels oeuvre
“Zo’n zeven jaar geleden ben ik na rare ervaringen en misbruik uit de muziekindustrie gestapt,” zegt Naaz, dochter van Koerdische migranten. “Vanuit schaamte was de reactie van mijn familie: je moet trouwen, om zo een geheim te verbergen. De druk was groot, ik trouwde met mijn toenmalige vriendje, een Nederlands-Pakistaanse jongen. Per toeval ontmoette ik Beri Shalmashi, een Koerdische filmmaker. Zij vertelde me van de slogan ‘Jin, Jiyan, Azad’, – vrouw, leven, vrijheid – ontstaan in de Koerdische vrouwenbeweging.”

Naaz – een succesvolle singer-songwriter en nu voor het eerst als operazangeres aan de bak – vertelt verder over ‘geen vrijheid tot iedereen vrij is’. Er ging een wereld voor haar open toen ze met Shalmashi sprak. “Ik verbrak mijn relatie en begon een eigen leven. Ik breng onafhankelijk mijn eigen muziek uit. Niemand zegt me wat ik moet doen. Onafhankelijkheid staat centraal in mijn leven. Als ik in de spiegel kijk, zie ik een vrije vrouw.”
“Het is altijd al zo geweest, en lijkt niet beter te worden,” zegt De Graaff, die een geheel eigen en rebels oeuvre schreef, waarvoor ze software en zelfgebouwde geluidsinstallaties ontwierp. “Vrouwen kunnen niet componeren, werd mij gezegd. Ik heb op mijn manier de vrijheid opgezocht door met elektronica te gaan werken. Je hoeft niet te bidden en te smeken om door een orkest gespeeld te worden, waar, zeker toen ik begon, alleen mannen aan de knoppen zaten. Ik werd altijd als dat blondje gezien, op een gegeven moment gedraag je je naar de mogelijkheden. Alleen maar vechten van: ik wil dat dat orkest mijn muziek speelt, is erg vermoeiend. Nee, ik wil dat mijn muziek klinkt, en daar zoek ik een oplossing voor.”
“En,” zegt De Graaff, “vrijheid is voor veel vrouwen binnen. Buiten ben je niet altijd veilig. Je bent er altijd mee bezig dat je iets vooral niet moet doen. Niet op hoge hakken, niet dat minirokje, bepaalde routes ‘s avonds niet

Hildur Guðnadóttir:
‘Ik hou van het Holland Festival. Mijn vader heeft er gespeeld, mijn vrienden, ikzelf in 2013.’ FOTO ANTJE TAIGA JANDRIG

‘De wereld van nu is zo luid, intens en agressief,’ zegt Hildur Guðnadóttir (43). Misschien dat daarom de muziek die ze schrijft vaak traag is, een tegenwicht – de partituur spaarzaam in noten, zodat je alle details in je kunt opnemen. “Goed luisteren, dat is wat we ontzettend nodig hebben. Luisteren naar elkaar, empathisch luisteren, maar ook samen luisteren naar muziek is een belangrijke vorm van communicatie.”

Ze heeft achter haar oor twee kattenoorpjes laten tatoeëren, naar een IJslands gezegde dat zoveel betekent als ‘iets in je oren knopen’. “Dat is om mezelf eraan te herinneren te luisteren. Want net als iedereen ben ik gauw geneigd tijdens een gesprek in te breken om mijn eigen mening te ventileren. Juist voor een musicus is luisteren het meest cruciale waarin je je kunt oefenen. Je moet luisteren voor je weet wat je wil communiceren en dat op een betekenisvolle manier naar buiten kunt brengen.”

Amsterdamse jeugdherinneringen

De kattenoorpjes brengen haar op vroege Amsterdamse jeugdherinneringen. Haar vader Guðni Franzson is klarinettist en dirigent, haar moeder Ingvaldur Guðrún Ólafsdóttir operazangeres. “Ze hebben allebei in Amsterdam aan het conservatorium gestudeerd en van mijn tweede tot mijn vierde heb ik in de Rustenburgerstraat gewoond. Onze buurvrouw daar had negen katten, waarmee ik hele gesprekken voerde, ik heb nog lang geloofd dat katten alleen Nederlands verstaan.”

Guðnadóttir beweegt zich als musicus, zangeres en componiste van experimentele pop tot filmmuziek en hedendaagse klassieke muziek. Ze won een Oscar, Golden Globe en Bafta voor de score van *Joker* (2019) en een Emmy, Bafta en Grammy voor de HBO-serie *Chernobyl* (2019). Ook werkte ze nauw samen met regisseur Todd Field voor de spraakmakende film *Tár* (2022). Als *associate artist* van het Holland Festival 2026 drukt ze haar stempel op het festival met thema’s als verbinding door muziek en de rol van vrouwen in de kunst.

U begon al op uw vijfde cello te spelen. Kunt u zich uw vroegste muzikale herinnering voor de geest halen?
“Dat moet wel in die Amsterdamse jaren zijn geweest, ik weet nog hoe mijn vader *Flight of the Bumblebee* van Nikolaj Rimski-Korsakov oefende en ik het gevoel kreeg dat er een hommel in de kamer was. Het stuk kwam voor mij echt tot leven, toen al was er het besef dat muziek meer kon zijn dan noten. Maar wat ook heel belangrijk

‘Men is vaak verrast dat een vrouw als ik zulke donkere of agressieve muziek schrijft’

is geweest voor mijn muzikale vorming was het kamerensemble dat mijn vader dirigeert in IJsland.”
“Omdat ik zo te midden van musici opgroeide en de connectie voelde die zij hebben met hun instrument, werd muziek een wezenlijk deel van mij. Dat ik muziek ging maken, is nooit een bewuste beslissing geweest. Ik was al zo vroeg in de ban van de manier waarop je met muziek kunt communiceren. Muziek is voor mij de primaire uitlaatklep. Het heeft een unieke kracht, een mentaal effect, of je wil of niet, *for better or for worse*. Zelfs als je je handen voor je oren houdt, voel je de muziek nog in je lijf.”

U ziet samen luisteren naar muziek als vorm van verbinding. Op het programma van het Holland Festival staan workshops *deep listening*, hebben we die nodig?

“De wereld dringt op zoveel manieren je leven binnen. Als ik zeg dat de wereld te luid is, bedoel ik dat niet alleen in volume. We leven in een aandachtseconomie, onze aandacht is beperkt en er is een groot gevecht gaande om die te trekken en vast te houden. De manier waarop media nu werken, met keiharde koppen als clickbait, is zo agressief. Het is bedoeld om ons zenuwstelsel een schok te geven en gedijs bij angst, er wordt ons veel angst gevoerd om ons hooked te houden.”

“Met alle sociale media en apps, waarin biljoenen worden geïnvesteerd om ons binnen te hengelen, hebben we een groot sociaal experiment gecreëerd – en we weten niet waar het heen gaat. Ik zie hoe mijn zoon van dertien en zijn vrienden door hun schermen worden opgeëist. Hoe laveer je je hier doorheen? Ik heb er ook geen antwoord op, maar het is belangrijk te beseffen dat je aandacht gelimiteerd is en dat het je als mens zoveel goed kan goed doen je open te stellen voor andere dan deze invasieve communicatiemethoden. Ik weet in ieder geval van mezelf dat ik me beter voel als ik naar muziek luister en ruimte maak voor mijn eigen gedachten, het vormt een tegenwicht.”

Wanneer begon u met componeren?

“Dat weet ik niet meer precies, maar mijn eerste solo-album vormt een goed ijkpunt. Ik speelde veel met men-

‘Het is fantastisch om het werk te kunnen vieren van mensen die ik zo goed ken’

sen samen, we hebben in IJsland een ontzettend actieve en levendige muziekscene, waarin veel wordt gejamd. Ik kreeg het gevoel dat ik meer mijn eigen geluid moest laten horen en heb in 2006 een album gemaakt waarop alle stukken van mijzelf waren en ik ook alle instrumenten zelf bespeelde. Het was een solitaire aangelegenheid, en ik deed het voor mezelf.”

“Toen het album ook werd uitgebracht, voelde ik me ontzettend naakt, het was alsof ik mijn binnenwereld prijs gaf. Daarmee begon een lange reis van verkennen, schrijven, spelen en oefenen, die nu al twintig jaar voortduurt. Ik heb altijd vooruitgekeken en op hoog tempo gewerkt, het is nu tijd om pas op de plaats te maken en terug te kijken. Om te reflecteren op wat ik allemaal heb gedaan en hoe ik vorm heb kunnen geven aan muziek, zoals muziek mij heeft gevormd en me de ruimte heeft gegeven om mezelf te kunnen zijn.”

Het klinkt of uw verbinenis met het Holland Festival daarvoor op precies het juiste moment komt.
“Ik hou van het Holland Festival. Mijn vader heeft er gespeeld, mijn vrienden, ikzelf in 2013. Ik had toen net twee nieuwe elektronische cello's gebouwd, het was allemaal heel experimenteel en niet alles werkte zoals het had gemoeten. Ik herinner me hoeveel steun en begrip ik kreeg van de organisatie. Creativiteit is zo kwetsbaar, niet alles lukt bij de eerste poging. Het is zo mooi om een festival te hebben dat openstaat voor experiment en niet beducht is voor eventuele valkuilen.”

Hoe zijn jullie te werk gegaan bij de programmering voor dit jaar?

“Het was geweldig om in dialoog te gaan over de thema's die we naar voren willen brengen en de artiesten in wie we geïnteresseerd zijn. Daar rolde een enorme verlanglijst uit, niet iedereen was natuurlijk beschikbaar. Wat we kunnen laten zien, reflecteert mijn brede belangstelling op het gebied van kunst en muziek, we hebben concerten, installaties, filmmuziek, concert- en kamermuziek. Het is voor mij minstens zo opwindend als mijn eigen werk uitvoeren. En het is fantastisch om het werk te kunnen vieren van mensen die ik zo goed ken.”

“Binnen de IJslandse muziekscene waarin ik opgroeide, bestond geen enkele competitie. We hadden een paar versterkers en microfoons en deelden alles. Er was nog geen internet, we waren erg geïsoleerd en luisterden naar elkaars werk. Het Holland Festival doet me denken aan de energie van toen. Ik werk nog veel met de mensen die sinds mijn tiener tijd mijn beste vrienden zijn en die zo'n groot deel uitmaken van waar ik nu sta als kunstenaar.”

Vijf keer Hildur Guðnadóttir op het Holland Festival

- **Nærmynd: Iceland Symphony Orchestra x Hildur Guðnadóttir**
Concert met (film)muziek van Hildur Guðnadóttir en werk van componisten die haar inspireren, zoals Saariaho, Sakamoto, Lucier en Pärt, uitgevoerd door het Iceland Symphony Orchestra. 15/6, Concertgebouw.
- **Chernobyl**
De muziek van de HBO-serie *Chernobyl*, oorspronkelijk opgenomen in een verlaten kernreactor in Litouwen, nu als muzikale ervaring. Live uitgevoerd in de Gashouder door o.a. Hildur Guðnadóttir en het Groot Omroepkoor. 20/6, Gashouder.
- **Passing Remark**
Een gratis toegankelijke luisterervaring in het Westerpark: tientallen koperblazers van conservatoria spelen nieuw werk van Hildur Guðnadóttir terwijl je je vrij tussen hen beweegt. 21/6, Westerpark.
- **Where To From**
Hildur Guðnadóttir zingt en speelt haar nieuwe voorstelling, ontstaan uit muzikale dagboekfragmenten die haar album *Where to From* vormen. Met vijf muzikanten en 3D-lichtscenografie van Theresa Baumgartner. 23 en 24/6, Muziekgebouw.
- **Meet the Associate Artist: Hildur Guðnadóttir**
Interview met *associate artist* Hildur Guðnadóttir over haar inspiratie, haar werk, het breken met genres, de kracht van componeren en haar vele samenwerkingen. 14/6, Felix Meritis.

In Eye zijn op 6/6 filmvertoningen van *Joker* en *Joker: Folie à Deux* met muziek van Hildur Guðnadóttir. Op 25/6 wordt in Eye *Tár* vertoond met een bijzondere rol voor de muziek van Guðnadóttir, waarover zij meer vertelt in een inleidend gesprek.

U moest ook een selectie maken uit uw eigen werk.
“Dat was het moeilijkste! Binnen de muziek bestaat een traditionele hiërarchie: filmmuziek wordt minder hoog ingeschat dan composities voor orkest. Filmcomponisten kijken weer neer op gamecomponisten. Ik vind dat totale onzin en wil die werelden openbreken, ik sta overal met één been in. Ik speel halldorophone, een soort elektronische cello, in een metalband, ik maak popmuziek, filmmuziek, gamemuziek, ik speel met symfonieorkesten en ik vind niets minder dan iets anders. Dus hoe kon ik dat alles binnen één programma vatten?”
“Ik ben zielsgelukkig met de selectie die we hebben kunnen maken. Ik speel met het IJslands Symfonie Orkest muziek uit mijn filmscores en twee nieuwe composities. En we brengen werk van andere componisten, waaronder een stuk voor solotriangel van Alvin Lucier. Hij laat horen hoe het kleinste instrument van het orkest alle geluiden van de wereld in zich draagt – mits je wil luisteren. Daarmee kom je weer uit bij *deep listening* en bij onze vastgeroeste ideeën over wat muziek is of moet zijn. Mag je een stuk voor triangel binnen een concertprogramma opvoeren? Ik vind het mooi om die discussie aan te jagen.”

U wil ook de positie van vrouwen binnen de muziek en kunst benadrukken.

“Ik krijg vaak van mensen te horen dat ze verrast zijn dat een vrouw als ik, die zo vrolijk overkomt, zulke donkere, dramatische, melancholische of agressieve muziek schrijft. Dat zijn aannames die ik wil ik bevestigen. Ja, een gelukkig mens kan droevige muziek maken. Ja, een vrouw kan wat ze agressieve of mannelijke muziek noemen schrijven. Met de prijzen die ik heb gewonnen kwam veel erkenning, maar daarmee ben je er als vrouw nog niet.”

“Toen ik in 2020 de Oscar won voor *Joker* was ik de eerste vrouw in die categorie en sindsdien hebben er geen vrouwen meer gewonnen, laat staan dat ze zijn genomineerd. Het is niet zo dat ik roep dat er een vrouwenquotum moet worden ingevoerd, maar het interessantste, baanbrekendste, meest experimentele werk van nu wordt door vrouwen geschreven. Vrouwen hebben andere stemmen en andere manieren om verhalen te vertellen. Daar moeten we niet over klagen, we moeten juist nieuwsgierig zijn en blij en opgewonden.”

Geen taaie feiten maar een bevlogen vertelling

Kunstenaar Suzanne Bocanegra weeft een web even royaal en groots als het 16de-eeuwse wandkleed waarover ze vertelt.

Nora de Bruine

Het wandkleed dat Bocanegra bespreekt, werd geweven voor kardinaal Érarde de la Marck.
FOTO ELON SCHOENHOLTZ

Elke avond weer: schuldig of niet?

In *A Trial – After An Enemy of the People* van Christiane Jatahy krijgt het publiek een cruciale rol toebedeeld.

Wendy Lubberding

Christiane Jatahy komt uit Brazilië, een land dat jury-rechtspraak kent: een groep burgers bepaalt of een verdachte als schuldig of onschuldig wordt aangemerkt. In Nederland bestaat zo'n lekenoordeel niet. Hier velt een rechter een juridisch geschoold oordeel in een rechtszaak. We kennen het fenomeen wel, voornamelijk uit Britse en Amerikaanse films en televisieseries. Voor de Britten ligt het recht op een oordeel door gelijken al vast sinds het opstellen van de allereerste 'grondwet', de Magna Carta, waarmee in 1215 de macht van de vorst werd ingeperkt.

A Trial – After An Enemy of the People, een coproductie met het Holland Festival, is een bewerking van het tragikomische toneelstuk *Een vijand van het volk* van de 19de-eeuwse toneelschrijver Henrik Ibsen. Hierin stelt klokkenluider Thomas Stockmann een schandaal aan de kaak met de watertoevoer van een kuuroord – een rechtvaardige daad, die er tragisch genoeg alleen maar toe leidt dat de integere Stockmann wordt verbannen. Het waterschandaal in het stuk raakt aan de klimaatproblemen van nu. Brazilië is daar in het bijzonder bekend mee, met het Amazonegebied als schrijnend voorbeeld. Onder de dictatoriale (inmiddels oud-)president Bolsonaro is alleen maar achteruitgang geboekt. Leefgebied voor mens en dier raakte vervuild of verdween, hun verhalen werden ontkend of onzichtbaar gemaakt.

Gelauwerd acteur
Als Stockmann koos Jatahy haar landgenoot Wagner Moura, de gelauwerde acteur die hoge ogen gooide met zijn vertolking van drugsbaron Pablo Escobar in Netflixserie *Narcos* en voor een Oscar werd genomineerd voor zijn hoofdrol in *The Secret Agent*. Naast zijn film- en televisiewerk is Moura een activist die zich in zijn land inzet voor mensenrechten en sociale en politieke rechtvaardigheid. Hun theaterstuk – Moura is co-auteur – legt het geweld bloot dat verborgen moest blijven en nodigt het publiek actief uit tot nadenken.

Marck, de enige andere die de grillen van de geschiedenis overleefde, hangt in het Metropolitan Museum of Art in New York.

Maar Bocanegra beperkt zich niet tot de taaie feiten achter de kunst die ze bespreekt. Sterker, ze beperkt zich helemaal niet. Geschiedkundige vertellingen en kunsthistorische lessen vloeien over in persoonlijke herinneringen, observaties en associaties. Figuren uit de Renaissance leiden, alsof het onvermijdelijk is, tot verhalen over middeleeuwse straatfeesten, eenzame spinsters, girlsclubbadges en gruwelijke kindersprookjes. Bocanegra huppelt van kitscherige tableaux vivants naar kunstige bauhaustextielen.

Het zal geen toeval zijn: het is alsof de kunstenaar haar eigen web weeft. Onder haar bezielende leiding en door Selvaratnams bevlogen vertelling gaat het enorme wandkleed langzaam aan zijn eigen leven leiden.

Ere wie ere toekomt

Het Engelse woord voor wandkleed, 'tapestry', vertelt ze, staat voor het harmonieus verweven van dingen die niet noodzakelijk samengaan, maar Bocanegra's web heeft wel degelijk een rode draad. Want wat betekent dat eigenlijk, 'eer'? Wie worden vereerd en wie bepaalt dat?

Ere wie ere toekomt, dat is waar het Bocanegra, vanuit haar donkere hoekje van het podium, om te doen is. En dus vertelt ze over de vrouwen die onbetaald voor hun gezinnen spinnen, terwijl hun mannen rijkelijk beloond werden voor hun weefkunsten. Over Fortuna, Scriptura, Asia en alle andere vrouwelijke figuren die stilzwijgend onze normen en waarden personifiëren. Over Anni Albers, Carole King en Juliette 'Daisy' Low van de Girl Scouts. En over het haakwerk van haar moeder.

22/6, Internationaal Theater Amsterdam

De gelauwerde acteur Wagner Moura speelt de rol van klokkenluider Thomas Stockmann.
FOTO CAIO LÍRIO

Elke avond kan de uitkomst anders zijn, dat oordeel is aan de kijkers. Jatahy, die in 2024 associate artist was van het Holland Festival, heeft haar werk weleens vergeleken met een katapult die ze inzet om de leugens door te prikken die hedendaagse politieke regimes hun bevolking voorhouden. Dat speelt in haar eigen land, maar het wantrouwen in het democratische stelsel wordt op veel meer plekken opgestookt. Jatahy richt haar katapult recht op het leugenachtige bouwsel van nepnieuws en alternatieve feiten.

25 t/m 28/6, Internationaal Theater Amsterdam

Voor het verfijnde kant van Alençon werden de kantnaaiers over de klink gejaagd.
FOTO JEAN LOUIS FERNANDEZ

De trouwjurk van de eeuw

Hoge eisen, forse tijdsdruk. Met de opdracht voor een onvergetelijke trouwjurk stelt het drama *Lacrima* de misstanden in de mode-industrie aan de kaak. Door de flitsende montage voelt het drie uur lange theaterstuk als seriebingen.

Marjolijn de Cocq

De klok tikt, in Parijs, in Alençon, in Mumbai. Terwijl 's avonds in het atelier van het Franse modehuis Beliana het huwelijk van hoofdcouturier Marion met een explosie van geweld uiteenspat, zet de oude Indiase borduurder Abdul tot in de vroege ochtenduren parels vast op de twintig meter lange sleep voor de prinses van Engeland, die op 6 juni 2025 in het

huwelijk zal treden.

Het is december 2024, drie maanden eerder heeft de Britse ontwerper Alexander Schaaf de opdracht gekregen voor wat de opzienbarende trouwjurk ooit moet worden – onvergetelijker nog dan die van Lady Di. Hij schakelt Beliana in voor de jurk, waarbij de prinses de antieke 'sluier van Alençon' zal dragen, die voor restauratie uit het depot van een museum in Londen terugkeert naar de stad van de naaldkant. Het patroon van de sluier zal echoën in de meer dan 250.000 parels die Abdul voor het gespecialiseerde Indiase huis Shaina op de sleep borduurt.

De tijd dringt en de eisen zijn dwingend. De directeur van Shaina heeft gewaarschuwd dat de sleep met echte parels mogelijk te zwaar wordt, maar de prinses heeft in videogesprekken alternatieven rigoureus afgewezen. Hij zweept zijn meesterborduurder op tot wat diens meesterwerk moet worden, en tiert over de westerse regelgeving

die hem ethisch werkgeverschap oplegt terwijl de lat en tijdsdruk van de haute couture en dit prestigeproject in het bijzonder te hoog zijn.

Lange uren priegelwerk

Ook de inzet van de Franse auteur, theaterregisseur en filmaakster Caroline Guiela Nguyen (44) is hoog met het stuk *Lacrima*, dat ze maakte met haar Théâtre national de Strasbourg. De flitsende montage, met acteurs die wis-

Borduurder Abdul, die 1886 uur aan de sluier werkt, wordt nooit genoemd als maker

selen van groot spel in het decor van het Parijse naaiatelier naar klein spel voor videocamera's dat op split screen te zien is, geeft het gevoel van seriebingen. In de acht maanden van het maakproces, gebracht als een flashback na een omineuze openingsscène, stelt ze misstanden in de mode-industrie aan de kaak.

Voor het verfijnde kant van Alençon werden de kantnaai-

sters over de klink gejaagd. Lange, lange uren moesten ze met slecht licht, zonder maar een zucht te slaken, hun priegelwerk verrichten; velen werden blind. Dove naaiers hadden in oorlogsjaren de voorkeur, want die schrokken niet op bij bombardementen. In reportages van een Normandisch radiostation over de restauratie van de sluier vertellen naaiers van toen en nu over de tragiek achter een ambacht dat nu op de lijst van immaterieel cultureel erfgoed van Unesco staat.

Ook de ogen van borduurder Abdul (Charles Vinoth Irudhayaraj) verslechteren dermate dat hij, in een van de ontroerendste scènes van *Lacrima*, tegen wil en dank van zijn werk aan de sleep wordt gehaald. En onder de maximaal verhoogde stress in Parijs komen onderhuidse persoonlijke spanningen naar boven in een verhaallijn rond Marion (Maud Le Gravellec), haar jaloerse echtgenoot en hun probleemtiener, die met veel nadrukkelijk drama (lees: geschreeuw) wordt gebracht.

Caroline Guiela Nguyen wil zoveel vertellen dat ze een surplus aan zijlijnen optuigt die het indrukwekkende verhaal van het gesamt-kunstwerk van de trouwjurk niet nodig had gehad – en die, ondanks de visuele vibes, de drie uur van het stuk (met een pauze van drie minuten) niet rechtvaardigen. Ook niet alle acteurs uit het ensemble met Britse, Franse en Indiase achtergrond, van wie sommigen een veelvoud aan rollen spelen, zijn even sterk.

Prinses als voice-over

Van Marions echtgenoot Julian (Eric Caruso) gaat niet de dreiging uit die hem in de plot wordt toebedacht. De grote modeontwerper Alexander Schaaf blijft steken in een hopeloos cliché, terwijl acteur Vasanth Selvam wel overtuigt in zijn dubbelrol als directeur van Shaina. Daartegenover staan prachtige en soms ook zeer geestige scènes van actrices Dinah Bellity (82) en Liliane Lipau (76) als oude kantnaaiers in Alençon.

De kanten sluier waarachter zoveel tranen schuilen en waaraan 2250 uur is gewerkt, gaat al na 27 minuten af, als de bruid Westminster Abbey betreedt. Borduurder Abdul, die na 1886 uur parels vastzetten twee weken voor de bruiloft het zicht verliest, wordt nooit genoemd als maker. De draagster van de jurk die als mooiste van de eeuw en trots van het oude Europa de geschiedenis zal ingaan – ze is ook de voice-over van dit spektakel van moderne slavernij – denkt op haar grote dag bij het kloggelui van de kathedraal aan een brandalarm.

24 t/m 26 juni, de Meervaart

In de voorstelling, die het midden houdt tussen dans, performance, muziek en theater, richt Ali Chahrour zich op de uitbuiting van vrouwelijke migranten.

FOTO CHRISTOPHE RAYNAUD DE LAGE

De zee als veilig heenkomen

Ali Chahrour maakte *When I Saw the Sea* in een door oorlog geteisterd Libanon: ‘We probeerden te overleven door deze voorstelling, het was het enige dat we hadden.’

Nora de Bruine

Colofon

Samenstelling

Jan Pieter Ekker

Eindredactie

Willemijn Mooijman

Bien Borren

Vormgeving

Renate Kemna

Beeldredactie

Gitima van der Putten

Voorop

Mirage, van choreograaf Damien Jalet

en beeldend kunstenaar Kohei Nawa.

Foto Rahi Rezvani

In één zin verontschuldigt choreograaf Ali Chahrour zich voor zijn kat, die soms door het beeld van het zoomgesprek loopt, en voor de geluiden op de achtergrond. Een paar uur voor het interview zijn er twee raketten ingeslagen in de zuidelijke buitenwijken van Beiroet, vlak bij Chahrours huis. “Er waren allemaal evacuatiebevelen, dus ik denk dat ze de hele dag gaan bombarderen.”

Of hij en zijn team naar het Holland Festival kunnen komen, is nog onzeker, zegt hij. “Zolang het vliegveld open is en wij nog leven, komen we.”

Als het lukt om de reis te maken, keert Chahrour na zijn ingrijpende voorstelling *As Told by My Mother* voor het tweede jaar op rij terug naar Amsterdam met *When I Saw the Sea*. In deze coproductie met het Holland Festival, die het midden houdt tussen dans, performance, muziek en theater, richt de choreograaf zich op de uitbuiting van vrouwelijke migranten onder het ‘kafalasyteem’.

Moderne slavernij

“Eigenlijk is dat een vorm van moderne slavernij. Vrouwelijke migranten uit landen als Ethiopië, Ghana en Sri Lanka komen naar Libanon om als schoonmaaksters te werken in de huizen van Libanese gezinnen. Ze tekenen een contract waarin ze al hun rechten overdragen aan de werkgever, krijgen geen vakantiedagen, werken op meerdere

plekken en wonen in minuscule kamertjes zonder zonlicht. Misdaden tegen deze vrouwen worden niet goed geregistreerd. De wet biedt hen geen bescherming.”

Het idee om over het verschrikkelijke systeem een voorstelling te maken, ontstond al vijftien jaar geleden, vertelt Chahrour. Toen de werkster van zijn bureaus flauwviel van vermoeidheid, kreeg hij de taak het bedrijf waar ze ‘gekocht’ was, te bellen. “De bureaus dachten dat ze deed alsof omdat ze pauze wilde. Mij werd verteld haar in haar gezicht te slaan en naar buiten te gooien.” Het was de eerste keer dat hij geconfronteerd werd met de wreedheid van de mensen die zo dicht om hem heen woonden.

Uiteindelijk begon het project twee jaar geleden, nadat hij een interview met een migrantenarbeidster had gezien. “In 2024, toen de Israëlische oorlog in Libanon begon, vluchtten de Libanese gezinnen en lieten ze hun werknemers achter op straat, zonder geld of eten. Deze mensen hadden geen veilige plek om naartoe te gaan, behalve naar zee,” vertelt hij. “Voor de vrouw in het interview was het de eerste keer dat ze die in Libanon zag. Ze vertelt dat ze, ondanks alles, zo gelukkig werd van het zien van de horizon, de springende vissen en het voelen van de vrijheid.”

Voor de voorstelling voerde Chahrour talloze gesprekken met arbeidsmigrantinnen. Hij vond drie vrouwen die slachtoffer waren van het kafalasyteem en die hun verhalen met hem wilden delen. Op het podium vertolken zij hun herinneringen en geschiedenis met hun lichaam en hun stem.

Chahrour: “Ik werk altijd samen met mensen die niet professioneel zijn. Voor een paar vrouwen die dit keer meedoen, was het zelfs de eerste keer dat ze in een theater waren. Samen werken we aan hun eigen bewegingen, hoe hun lichaam hun herinneringen draagt. Mijn werk als choreograaf is eigenlijk alleen om te luisteren en te kijken. Ik kies ook geen categorieën: het is geen theater, het is geen muziek en het is geen dans. We gebruiken alles wat nodig is om onze ideeën en verhalen over te brengen.”

Eindeloze cirkel van geweld

Het repetitieproces was dan ook niet zoals andere repetitieprocessen. Het team moest zich, soms met gevaar voor eigen leven, naar het theater begeven. Een van de vrouwen werkte nog als schoonmaker. “We probeerden allemaal te overleven door middel van deze voorstelling. Het was het enige dat we hadden, dat doel en die droom.”

Nu is de oorlog weer in hevigheid toegenomen, en maakt Chahrour zich meer dan ooit zorgen over de veiligheid van de mensen in zijn team. “Niet alleen om hen, maar om iedereen. Ik denk niet dat mensen die nooit in oorlog hebben geleefd zich een voorstelling kunnen maken van hoe agressief het is. Alleen al het geluid van een bom, het wachten. Ik maak me zorgen om mijn familie, om de performers, om de mensen in het zuiden van Libanon die niet terug kunnen naar huis en om de herinneringen uit mijn

‘We gebruiken alles wat nodig is om onze ideeën en verhalen over te brengen’

jeugd op een plek die aan het instorten is en voor mijn ogen wordt gestolen. Ik kan geen onderscheid maken tussen de performance en mijn persoonlijke leven.”

Het is die eindeloze cirkel van geweld waar de voorstelling ook om draait, zegt Chahrour. “Die Libanese gezinnen vluchtten voor dood en angst, maar lieten de mensen die zwakker waren achter. Het Libanese publiek was niet blij met de voorstelling en met de onthulling van dat geweld. Ik ben trots op de kleine veranderingen die de voorstelling teweeg heeft gebracht, maar op grotere schaal heb ik geen hoop.”

10 t/m 14/6, Theater Bellevue